

Simona Gay i Esteve Albert, una connexió dosriuena amb la lírica rossellonesa

JAUME VELLVEHÍ I ALTIMIRA
GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL. MATARÓ

Esteve Albert i Corp es relacionà amb escriptores i intel·lectuals d'arreu, com ara la pintora suïssa establerta a Barcelona Claude Collet Millioud, una de les primeres artistes en apropar-se a la pintura feminista i amb qui col·laborà en el llibre *Metamorfosis de la mujer* (1972); la cantant Maria Dolors Masferrer, que l'acompanyà recollint cançons tradicionals i interpretant-les en muntatges escènics, com en el *Bandera de Catalunya* de Bellcaire d'Empordà, i l'actriu Conxita Egea, referent del Grup Artístic Pirene de Perpinyà-Elna, en les representacions. O la historiadora nord-catalana Elisabet Oliveres-Picó (Rodés, Llenguadoc – Perpinyà, 1973) i l'escriptora i poeta, en llengua francesa, Isabelle Sandy, nom de ploma d'Isabelle Dieudonnée Marie Fourcade (Còs, Arieja, 1884 – Foix, 1975).

Però en el mar de relacions personals del dosriuenc també hi figura la poeta Simona Pons Trainer, més coneguda com Simona Gay. Nascuda a Illa del Riberal, al Rosselló (1898 – 1969), fou la primera dona que escrigué en llengua catalana a la Catalunya del Nord. Germana petita del poeta Josep Sebastià Pons (Illa. Rosselló, 1886 – 1962), l'admiració pel germà i l'empremta de la seva obra en la pròpia – la presència del paisatge, l'entorn que vincla amb el passat familiar, o de la tradició popular amenaçades per la transformació del món contemporani – foren el nexa de la connexió amb el dosriuenc.

Amb l'única pretensió de donar a conèixer la relació entre ambdós personatges, en la nostra comunicació parlarem dels

seus vincles amb motiu de la preparació de l'homenatge pòstum a Josep Sebastià Pons a mitjans de la dècada dels seixanta del segle passat en el context de l'arrelament al terror i al paisatge que amara les obres respectives. Un arrelament compartit també amb Elisabet Oliveres o Isabelle Sandy.

Simona Gay, apunt biogràfic

Simona Pons Trainer és més coneguda com a Simona Gay, el nom que adoptà en maridar amb Léon Gay. Era la petita dels quatre fills de Simó Pons i Antònia Trainer: Josep, Enric, Magdalena i Simona. Bé que la faceta amb la que destacà és la de poeta i folklorista, també fou aquarel·lista. Un interès per la pintura artística que també va compartir amb el seu admirat Josep Sebastià i en aquest

Simona Pons Trainer
(Fotografia: 21 escriptores per al segle XXI.
Barcelona: Institut d'Edicions de la Diputació
de Barcelona i Edicions Proa, 2004.

Tardor. Aquarel·la de Simona Pons.

Sant Miquel de Lloles. Aquarel·la de Simona Pons.

camp va participar al Primer Saló d'Art Català de París (1947). Però és la seva vessant literària la que ara ens interessa.

Després de l'escola del poble anà a estudiar secundària al convent de monges benedictines de Port Bou. Aquesta etapa formativa fou molt important ja que és en el convent que adquireix el costum d'escriure un diari. Hi escrivia en francès però també hi feia les primeres provatures en català. En el diari hi escriurà el primer poema en català el 1914 *Adiu als quinze anys!*, el dia que en compleix setze. A Portbou hi llegeix per primera vegada al seu germà, el *Roses i xiprers* publicat el 1911. Simona sempre havia estat escolaritzada en francès, llengua amb la que també li parlaven a casa, però el català el sentia naturalment, en el parlar de la mi-

nyona i en l'entorn del poble per això fou capaç de llegir i escriure en català. Aquesta primera provatura poètica no seria represa fins a mitjans dels anys vint i, amb alguns lapses de temps ja no s'aturaria.

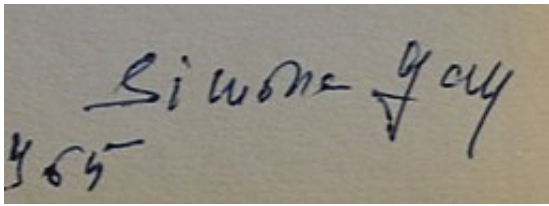
En acabar els estudis va tornar a Illa el 1914. A l'època, allò que s'esperava d'una noia benestant era el matrimoni, que arribaria el 1917 de forma inesperada i poc decidida per ella mateixa. De les seves núpcies amb Léon Gay en naixerien tres fills: André el 1918, Jacqueline el 1923 i Simonne el 1934.

Des de les seves núpcies, va residir en diferents ciutats de França fins establir-se a París. Interessada en el paisatge, tan present en la seva obra, i en els costums del terrer, aviat inicià la tasca de recuperació del folklore rossellonès, empresa que dugué a terme durant les estades estiuenques a Illa.

De la mà del poeta mossèn Josep Bonafont, capellà d'Illa i un dels grans promotors de la Renaixença a la Catalunya del Nord, es donà a conèixer a la *Revue Littéraire et Historique du Diocèse de Perpignan*. Però fou el 1927 que es presentà literàriament quan participà en els Jocs Florals de la Ginesta d'Or de Perpinyà i hi foren premiades «Adéu a Illa» i «Nineta meva». Simona va trobar en Josep Sebastià el gran referent que influencià la seva poesia.

Va col·laborar a «Almanac Català» de *La Veu del Canigó*, *La Revista*, *La Nau* i, més endavant, a partir de 1956, a *La Tramontane* i fou una de les fundadores dels *Cahiers des Amis du vieil Ille* (1962).

El 1932, va publicar a París el primer poe-

mari, *Aigües vives*, en una edició bilingüe en francès i català que prologà Tomàs Garcés. L'any següent a la *Revista de Catalunya*, veié la llum «El gorg estelat». En el segon poemari, *Lluita amb l'àngel*, que es publicà, novament, a París el 1938, emergeix la crisi personal que l'afectà aquests anys, d'una banda per la mort del pare (1933), al qual estava molt unida, però també pels desencisos personals. Ara, encara que el paisatge hi és present, l'exaltació que fluïa a *Aigües vives* dona pas a la tristesa.

A partir dels anys 50, quan el marit es va jubilar de la judicatura, s'estableix a Illa on ja s'havia establert Josep Sebastià en jubilar-se de la càtedra a la Universitat de Tolosa. Serà un període de retrobament i contacte estret amb el germà, que l'orienta i l'aconsella en la seva poesia. Comença, gràcies a les recomanacions del poeta, a posar ordre i confegir els materials folklòrics que havia anat recollint des dels anys trenta durant les seves excursions i passejades estiuenques pels entorns d'Illa. Aplec de cançons, pregàries, dites, i tradicions populars que comença a publicar a *La Tramontane* i al *Cahier des amis de Vieille Ille*. Simona n'era una de les fundadores i una assídua col·laboradora. A més, s'havia compromès com a vicepresidenta en l'Associació que impulsava la revista. Aquests anys són de retrobament i serenor però s'estronquen amb la mort de Josep Sebastià.

El trasbals per la mort del germà admirat coincideix amb l'agreujament de la seva salut. Però entre estades hospitalàries, malestars, metges i recuperacions, creix com a poeta i la seva activitat esdevé

admirable. Simona havia assumit una càrrega d'activitat que en les seves condicions hauria d'haver-la superat, però no. S'havia fet càrrec de l'administració de les propietats del mas d'en Marc, assumí la difusió del llegat del poeta, i rebia els amics i intel·lectuals del Rosselló i de Barcelona que s'interessaven per l'obra i l'homenatge a Josep Sebastià. A més, prosseguia amb la seva pròpia obra creativa i participava en la vida cultural d'Illa.

En els Jocs Florals de la Llengua Catalana de 1964, celebrats a Perpinyà, hi guanyà la Flor Natural amb *El mas d'en Marc i altres poemes*; i en els Jocs Florals de Girona del mateix any en guanyà un altre

La casa del Bulès. Aquarel·la de Simona Pons.

per *Flors de mar*. L'any següent, el 1965, veia la llum el tercer poemari, *La gerra al sol*, que fou publicat a Barcelona. El recull era dedicat a la memòria del germà. A la malaltia que patia i a la mort de Josep Sebastià, el 1964 s'hi afegeixen les morts de la mare i l'espòs. Malgrat les dificultats físiques i anímiques, aquests anys seguí treballant en el recull de folklore *Mon Roussillon Intime*, que restà inèdit així com una biografia de Josep Sebastià i el seu dietari *Trois mois qui ont compté dans ma vie*. Amb tot, encara va poder publicar els contes *La font d'oli* (1967) i *El poder i el cant* (1968).

Simona Gay fou la primera dona que, al segle XX, escrigué en català a la Catalunya del Nord.

Simona Gay i Esteve Albert

És a principis de la dècada dels cinquanta que Albert fa coneixença primer amb Josep Sebastià Pons i tot seguit amb Simona a remolc de les trobades amb el gran poeta rossellonès. Però la seva relació s'accentuà a partir de la mort del poeta el 1962. El trasbals que va representar per a Simona, extraordinari, fou compartit amb Esteve Albert, qui va determinar-se a divulgar la seva figura i obra. De llavors ençà els contactes personals o per carta van sovintejar i foren prou fructífers malgrat el cansament i la malaltia de la il·lesenca.

En l'activisme d'Esteve Albert és prou coneguda la prolífica activitat en l'organització d'homenatges, reconeixements i festivals que prenen com a pretext qualsevol efemèride d'un personatge o de la seva obra.¹ Però entre totes les iniciatives, en destaca una que no fou circumstancial, l'homenatge a Josep Sebastià Pons.

De la coneixença personal i de la descoberta dels textos de Pons, com ja hem explicat en un altre lloc,² Pons esdevingué un dels grans referents d'Albert. L'admiraació que li tingué es va fer avinent en la capacitat creativa del dosriuenc especialment en la dècada dels seixanta amb la mort del poeta rossellonès. Albert abocà la seva energia en divulgar-ne l'obra i propiciar-li actes de reconeixement que van culminar l'hivern de 1967 amb un gran homenatge a Barcelona i a Illa l'any següent.³ Articles, pròlegs, assaigs i conferències o la representació de les adaptacions teatrals de les peces *L'amor i el papagai* i *El Misteri de Sant Pere Urseol* amb el grup Pirene de Perpinyà-Elna ompliran la torrencial activitat d'aquests anys. I fou en el marc d'aquestes empreses que, si bé, com ja hem dit, es coneixien d'abans, la relació entre ambdues figures es va es-

trènyer

Des de 1965, el projecte d'homenatge anà prenent forma amb la complicitat de Simona, el seguiment dels gendres de Pons, especialment Henri Frère, i la implicació dels Amis de Vieil Ille i l'ajuntament il·lesenc. Fou, precisament, la iniciativa de dedicar-li una font en la plaça del Ram d'Illa, sorgida de la mà de l'alcalde Maurice Iché, el detonant que desvetllà l'entusiasme desbordat d'Albert. Des del primer moment, es va voler comprometre el major nombre de personalitats d'arreu amb la creació d'un comitè d'honor. Amb aquesta intenció es celebraren diverses reunions a casa de Simona amb Albert i Jordi-Pere Cerdà el mateix 1965 i amb Josep Pla el 1967 en la recta final dels preparatius.

Albert feia de mitjancer entre Illa i el Principat aprofitant els seus contactes per implicar personalitats de la cultura en el projecte, especialment en el comitè d'honor. Així, acompanyà en més d'una ocasió a Josep Pla a visitar a Simona. Ens en deixà testimoni el mateix Pla i una cinta magnetofònica enregistrada en una de les trobades a Illa el 1967.⁴

16 d'abril, Mas Pla - Illa

16 d'abril, diumenge. El mas. Illa de Tet / ...A quarts de set ve Esteve Albert i empenem el viatge al Rosselló en el seu cotxe esgavelladíssim. Fem un bon viatge. La frontera, molt bé. Albert em diu que ens espera la senyora Gay, Simone. Hi anirem a quarts de nou. Magnífica rebuda. Sopem molt bé. Després tertúlia al saló amb Mad. Simone. Agradableíssima. Parlem llargament del monument a Pons (germà de la senyora) i fem una llista de noms. Això potser marxarà, potser. El meu aniticomunisme recalitrant agrada a la senyora i sorprèn una mica Albert. A les dotze, al llit... (Pla1981)

¹ Posem com a mostra els homenatges a Verdaguer, a Joan Amade, a Maragall, al rei En Jaume, a Lluís Bonet i Garí o a Alexandre Cirici entre molts altres propòsits.

² Vegeu Vellvehí 2019.

³ Ibidem.

⁴ Vila (1988).

Però no només. Per la correspon-
dència creuada amb Simona, sa-
bem que Albert va fer d'intermedi-
ari entre la poetessa i els cenacles
barcelonins. Va fer gestions amb
Josep M. de Casacuberta fent ar-
ribar textos del poeta o amb pro-
motors discogràfics a fi d'editar
els enregistraments de la lectura
de Josep Sebastià Pons del *Miste-
ri de Sant Pere Urseol*, que li havia
gravat Simona al Mas del Bulès el
1961. El disc, finalment, seria edi-
tat per EDIGSA el 1968 amb una
presentació d'Esteve Albert a la
contraportada.⁵

Albert va publicar diversos articles
sobre Pons i n'edità el *Misteri de
Sant Pere Urseol* i l'antologia *Pai-
satge familiar. 25 poemes de Jo-
sep Sebastià Pons* amb pròlegs
de la seva mà. Per a aquesta anto-
logia el dosriuenc comptà amb
indicacions de Simona, com testi-
monia la seva correspondència on
també explica que, malgrat la salut
delicada, estava enllestint el poe-
mari *La gerra al sol* i que «mon recueil
de folklore sera bientôt prêt: Mon Roussillon
Intime. Je travaille malgré la maladie les
jours où je ne souffre pas trop».⁶

Però sobretot, Albert va escriure una bio-
grafia inèdita de Josep Sebastià que va
iniciar aquests anys però que no veuria
mai la llum malgrat ésser premiada el
1984 als Jocs florals de Perpinyà. Preci-
sament, és amb motiu de la redacció d'a-
quest treball que el contacte entre amb-
dues figures s'accentuà, coincidint tam-
bé amb els preparatius de l'homenatge
de 1967 a Barcelona i de l'any següent a
Illa. Albert visità en més d'una ocasió la

Esteve Albert i Simona Gay a la Plaça del Ram
d'Illa del Riberal el 1968. (Font: ACPS: Fons 210-1)

illesenca i en aquestes trobades el de
Dosrius prenia notes amb dades biogràfi-
ques familiars, anècdotes i records sobre
el germà admirat. Les notes junt a les
informacions facilitades per correspon-
dència serviren per al treball *Procés i
projecció de Josep Sebastià Pons* premi-
at a Perpinyà.

Si bé difícilment podem parlar de l'em-
premta de l'obra de Simona en la d'Al-
bert, la descripció del paisatge de la seva
terra i la introspecció vital com a temes
destacats de la seva poesia i el lligam
amb la tradició popular i el folklore, sense
dubte foren el nexa de l'interès per les
obres respectives.

Un interès per la tradició popular i el folk-
lore que el dosriuenc també compartia
amb la historiadora Elisabet Oliveres-
Picó i l'escriptora Isabelle Sandy amb les
quals també va relacionar-se —més ocasi-

⁵ Vegeu PONS, Josep Sebastià (1968). *Misteri de
Sant Pere Urseol o de Sant Miquel de Cuixà*.
[enregistrament sonor]. Barcelona: EDIGSA. [http://
www.catedramariustorres.udl.cat/materials/
fonoteca/edigsa/index.php](http://www.catedramariustorres.udl.cat/materials/fonoteca/edigsa/index.php)

⁶ Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà (=ACPS) Fons
210-1, 370. Carta de Simona Gay a Esteve Albert
de 10 d'abril de 1965.

onalment, però. Oliveres-Picó, que guanyà diverses ocasions els Jocs Florals de la Llengua Catalana, s'interessà pel folklore rossellonès i el seu llibre *Estampes del Rosselló* i els seus assajos històrics com ara *Le Carladez et les rois catalans* foren objecte de l'interès d'Albert. En la seva biblioteca hi havia un exemplar dedicat d'aquell llibre i, a més, publicà alguna nota sobre l'escriptora en la revista *Vida Nova* editada a Montpeller.

El vincle d'Albert amb Isabelle Sandy té dues vessants. D'una banda l'occitanisme del dosriuenc i l'obra assagística occitana de l'escriptora de l'Arieja, de la qual Albert conservava en la seva biblioteca un exemplar dedicat de *Comté de Foix et Couserans*. I d'una altra, l'estada a Andorra de Sandy que propicià algunes de les seves novel·les més conegudes, la trilogia andorrana *Andorra ou les hommes d'airain* (1923), *Nuits andorranes* (1938) i *La nouvelle Andorra* (1949).

Així doncs, resseguint les relacions, més o menys ocasionals, i deixant al marge la que mantingué amb Josep Sebastià Pons, més profunda i influent, podem perfilar, interposant les dues escriptores rosselloneses i l'occitana, els grans eixos de l'interès intel·lectual i literari d'Esteve Albert Pirineus amunt. Un interès que sempre trasllueix l'objectiu final de divulgar la cultura catalana amb clara intenció mobilitzadora i de resistència.

Bibliografia

PLA, Josep (1969). *Homenots. Tercera sèrie*. [Obra completa, 21], Barcelona: Edicions Destino.

Benroigut amic,
 he de dir mil gràcies per tot el que per
 me a l'homenatge a Josep Sebastià Pons,
 i al demit per la revista gran gentileria
 per la seva petita gamma --
 ha no es fa de invenció del tot en
 Truc, ja ho sabem, encara que siguin
 encalitats, all, en susplugar i en gaudi,
 com ho bran demostrat a casa meua
 ahir, quan he parlat de l'embarcació
 que donen - he trobat perfecta la
 pàgina de la foto lluat d'unes
 ratelles que han roigut marcs en
 Truc i en susplugar com ja ho
 remen - Per en Truc m'has solt

Carta de Simona Pons a Esteve Albert del 14 de maig de 1967
(ACPS: Fons 210-1, 370.)

– (1981). «Notes per a un diari. Gener 1967-octubre 1968» a *El viatge s'acaba* (Obra Completa, núm. 39). Barcelona: Destino, p. 309-561.

PANYELLA, Vinyet (1998). «Simona Gay, poeta rossellonesa», *Serra d'Or*, (núm. 459, març, p. 48-51). Barcelona.

PUIG-PLA, Josep (2004). «Esteve Albert i Josep Pla». *Duos rios* (núm. 1, abril, Monogràfic In memoriam Esteve Albert i Corp, p. 30-34). Dosrius: Ajuntament de Dosrius.

VELLVEHÍ ALTIMIRA, Jaume (2019). «Esteve Albert: Josep Sebastià Pons el referent homenatjat». *Duos Rios* (Núm 4, abril 2019, p. 99-107). Dosrius: Arxiu Municipal de Dosrius - Ajuntament de Dosrius.

VILA, Josep Maria (1988). «Un Pla inèdit. Conversa de Josep Pla amb Simona Gay i Esteve Albert (1967)», *Punt Diari* (17 d'abril, p. 15)